

KAPITTEL 17

ET ARKIV Å FORTELLE TIL

KAREN BLEKEN

Jeg har mye å fortelle. Men jeg har ikke visst hvem jeg skulle si det til, sier Naomie Mukantunzi fra Kongo. Naomie bor i Hündalen i Gjøvik kommune, og er en av dem som har stilt opp i Opplandsarkivets prosjekt for å dokumentere nyere innvandring til fylket vårt. I den grad det er henvisning til navn i artikkelen, er det etter skriftlig fullmakt fra informanten.

Andre synspunkt som har kommet fram om prosjektet, er for eksempel:

- Jeg synes det er veldig hyggelig at dere har slike arkiver. Det er positivt både for nordmenn og utlendinger. (Yanwei Wen fra Kina, bosatt i Lillehammer).

- Det er fint å få mulighet til å fortelle at selv om jeg er fra Somalia og savner hjemlandet mitt, så trives jeg i Norge og er takknemlig for hjelp og støtte. (Hinda Ismail fra Somalia, bosatt i Lillehammer).

- Det er viktig å dokumentere innvandrernes historie fordi det er en annen måte å bevare opplysninger på. Her er historier som forteller mer dersom forskere vil finne ut hvorfor disse folkene er kommet til Norge. (Abe Joel Karaba fra Sudan, bosatt på Raufoss).

Alle som her er sitert, framhever at de opplever prosjektet som verdifullt. De har mange med seg. Vårt inntrykk er at de nye opplendingene synes det er både positivt og riktig at deres egen historie blir tatt på alvor og respektert som en viktig del av vår samtidshistorie. Det er Opplandsarkivets avdeling Maihaugen som gjennomfører prosjektet. Det fulle navnet er "Arkivdokumentasjon av nyere innvandring til Oppland".

Bosniske Mustija Bojicic laget seg sin egen ordbok da han bodde i Øyer. Opplandsarkivet har en kopi! Foto: Karen Bleken, Maihaugen

Opplandsamfunnet blir mer og mer internasjonalt. Her studerer Brigette fra Kongo og Gausdal utstillingen HI! HER! NÅ! – Hele verden i Oppland. Den ble satt opp på Maihaugen og er siden blitt vist på bibliotek og museer rundt om i Oppland. Foto: Karen Bleken, Maihaugen

STOR ØKNING

Ved siste årsskifte bodde 10.610 innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Oppland. Dette er tusen flere enn ved inngangen til 2008, og de utgjør 5,74 prosent av Opplands befolkning. De kommer fra flere enn 140 land eller selvstyrte regioner.

Tall fra Statistisk Sentralbyrå (2009) viser at innvandrerbefolkningen i Oppland stadig øker. Bare siden siste årtusenskifte er denne gruppen nesten fordoblet i fylket. Ved inngangen til 2000 var det 6.085 innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i vårt fylke. Tilsvarende tall for 1. januar 2009 er altså 10.610.

Opplandsarkivets prosjekt har vart siden sommeren 2007. Bare i løpet av denne tiden er det blitt nesten 2.000 flere innvandrere i Oppland.

Statistikken viser at Gjøvik og Lillehammer fortsatt er de kommunene som har størst innvandrerbefolkning. Ved siste årsskifte bodde 2.461 (økning på vel 200 siste år) innvandrere i Gjøvik og 2.105 (økning på nesten 200 siste år) i Lillehammer. I disse kommunene representerer innvandrere vel åtte prosent av folketallet.

ALLES HISTORIE

Det er denne utviklingen som er bakteppet for Opplandsarkivets dokumentasjonsprosjekt. Tanken er

Vi ønsker å dokumentere de nye opplendingenes egne historier. Her intervjuer prosjektmedarbeider Monika Sokol-Rudowska skredder Nourwais Ahmadi i Lillehammer. Foto: Karen Bleken, Maihaugen

Nye innbyggere, nye uttrykk. Norsk-afrikansk forening stilte i 2009 for første gang med egne paroler i 1.mai-toget på Gjøvik. Opplandsarkivet var på plass for å dokumentere.

Foto: Karen Bleken, Maihaugen

at alles historie skal finnes i arkivene – ikke bare etniske nordmenns! Etter et forprosjekt på åtte måneder startet arbeidet med hovedprosjektet i september 2008. Prosjektet skal vare i tre år.

ABM-utvikling, Norsk Kulturråd, Oppland fylkeskommune og Maihaugen er de største bidragsyterne.

Målet er en bredest mulig dokumentasjon av innvandringen til Oppland i løpet av siste generasjon. Vi er opptatt av at enkeltpersoner skal formidle sin egen og sine foretaks historie til arkivene. Det de forteller vil bli et verdifullt materiale for historisk forskning. Dessuten skal ikke denne delen av historien være et stort svart hull når innvandrernes etterkommere om et par generasjoner oppsøker arkivene for å få vite hvordan bestemte opplevde møtet med et nytt og fremmed land. Materialet vil samles inn er for eksempel intervju, fotografier, brev, dagbøker, gjenstander, hjemmesider, foreningsarkiver, bedriftsarkiver...

EGNE STEMME

Ønsket er å få fram de nye opplendingenes egne stemmer. Hovedinnholdet i arkivet blir derfor intervjuer med enkeltpersoner. Her går vi bredt ut og intervjuer innvandrere med høyst ulike grunner for å vende nesen mot innlandet i Norge. Enten de er flyktninger, arbeidsinnvandrere eller mennesker som kommer hit for utdanning, ekteskap eller en ny livsstil med god plass og fin natur, så er de interessante for vårt prosjekt. Til nå er nærmere 120 personer intervjuet, fra 30 ulike land og stater. For eksempel er 23 personer fra sju afrikanske land intervjuet, og 18 personer fra ni asiatiske land. Både polakker og bosniere er tallrike i Oppland, og det er lagt vekt på å få disse godt representert i utvalget. På samme måte kommer nederlenderne høyt opp på statistikken over dem som har slått seg ned i Valdres og Gudbrandsdalen. Fordelingen mellom kvinner og menn er nokså lik, med en liten overvekt av kvinner.

HVA SPØR VI OM?

Det er mange spørsmål som melder seg i møtet med nye opplendinger. Det er viktig å merke seg at det er fullt og helt frivillig både å stille til intervju og å svare; kort, utfyllende eller ikke i det hele tatt på spørsmålene vi stiller.

Vi går ut fra en tematist de vil for eksempel ønske å vite litt om livet "før Norge", situasjonen i hjemlandet og bakgrunnen for å flytte. Den første tiden i Norge er et annet tema som går igjen, for eksempel møtet med det offentlige Norge, nordmenn, mat, vaner og levemåte. Livet i Oppland er et annet naturlig stikkord, herunder situasjonen for familie, jobb, skole, sosial kontakt. Vi spør også om framtidspåplaner, kontakt med andre fra hjemlandet, hva innvandrerne savner (og ikke savner), hvordan de synes de har det. Religion, språk, tanker rundt begravelse og bryllup er andre sentrale stikkord. Dessuten er det viktig å få fram tanker, observasjoner og spørsmål som oppstår den enkelte spesielt.

Internasjonal fest på Lillehammer i regi av Mesna Rotary og Frivillighetsentralen med samarbeidspartnere. Eksempel på nye møteplasser som også er viktig for prosjektet å dokumentere. Foto Harald Gundersen

OG HVA ER SVARET ...?

Det finnes selvfølgelig ikke ett svar. De nye opplendingene er like forskjellige som oss "gamle" opplendinger. Det finnes like mange historier som personer – alle som er med i prosjektet har sin spesielle historie.

Grunnene til å forlate hjemlandet kan spenne fra flukt fra krig eller flyktningleir til ønsket om en grønnere livsstil, fra jakt på jobb til en kjærlighetsreise. At det ble nettopp Norge, kan være fullstendig tilfeldig – eller nøye planlagt. Å bli satt i bås ("stik er somalierne, sånn er polakkene") er noe mange av de som er intervjuet trekker fram som negativt ved å komme til et nytt land. De ønsker å bli behandlet som enkeltmennesker ut fra det de selv står for og presterer. Det kan lyde selvsagt, men oppleves altså ikke slik.

Amina Nuur fra Somalia sier det slik: "Somaliske mennesker som kommer til Norge er helt forskjellige. Noen somaliske menn som bor i Oslo, liker ikke å jobbe. De sitter langs gata og tygger khat. Nordmenn ser på disse og tror at alle somaliere ikke er

bra. Det blir litt feil. Mange av somalierne i Norge har studert på universitetet. De jobber med drose, på sykehus, og ønsker å ha et arbeid."

Medarbeiderne i prosjektet "Mangfoldige minner – Veier til Norge" sier det slik i sin oppsummering: "Å lytte til fortellingene er en vaksinasjon mot stereotype forestillinger" [Johansen og Vedeld, 2008].

HVERDAGSINTEGRERING

Likesom de nye opplendingenes historier er ulike, er de selvsagt også både glade og triste, optimistiske og desillusjonerte. De aller fleste har elementer av både godt og dårlig – heller ikke her er verden svart/hvit.

På den positive siden har beretningene om de mange gode møtene mellom enkeltmennesker gjort inntrykk. Overraskende mange forteller om imøtekommende og hjelpsomme naboer og sambygdinge. Om læreren som tok tak og skaffet både bolig og skole, om verdens beste flyktningkonsulent, om hyttetur med en kollega, om

Prosjektmedarbeider Karen Bleken sammen med nederlandske Yvette La Pierre og Ed Steur foran skobutikken deres i Ringebu. De stilte opp da NRK P2s program Museum lagde reportasje om prosjektet. Foto Øyvind Arnsten

flyktningguiden som er blitt en god venn, om den norske kvinnen som regelmessig samler innvandrerkvinner hjemme hos seg til matlagning (og språktrening!), om dansegruppa som tas med til hjemlandet, om menigheten som åpner dører og armer.

Naomie forteller: "Da jeg begynte å jobbe, ble det lettere å lære språk og få norske venner. Det gikk så fort. Forrige år var jeg i Rwanda sammen med et norsk ektepar som jeg er blitt kjent med. De mente at "vi kan ikke reise til Afrika uten deg. Vi må reise sammen." Jeg sa at jeg ikke hadde råd til å reise, men de ville betale for meg. Vi var i Afrika i to uker, og jeg fikk hilse på familien min. Da tenkte jeg at sånn er det å ha venner."

LITE SOSIALT

På den andre sida finnes historiene om ensomhet, om hvor merkelig det kan oppleves å bo tett på naboer som knapt hilser og langt mindre ber på kaffe. Dette sitatet fra en kongolesisk mann bosatt i Gudbrandsdalen er beskrivende for hva mange kan oppleve:

“Det som er felles for nordmenn er kanskje at de er reservert overfor fremmede folk og redd oss. I starten var det vanskelig å kommunisere med nordmenn. Nå er vi vant med situasjonen. Jeg kan være hjemme og lese bøker og finne underholdning på PC eller se på TV. I begynnelsen var det tungt fordi i Afrika er vi vant til å snakke med folk og gjøre ting sammen. Vi fikk økonomisk støtte, mat og klær i Norge. Men det er ikke alt. Nå er vi nesten integrert i norsk virkelighet. Vi går på jobb. Barna snakker norsk, vi prøver også å snakke norsk. Men det mangler noe. Nordmenn har lite sosialt nettverk. Her er det umulig å finne et slik sosialt nettverk som vi hadde i Afrika. Det er en stor verdi, men den finnes ikke her!”

OMSTART

“Å, det var vanskelig!” Dette er nesten standard for hvordan svarene innledes når vi ber om å få høre om den første tiden i Norge. Mange beskriver særlig det første året som svært krevende. Det er tøft å bo på asylmottak tett på mange ukjente mennesker og kanskje få demonstrert hvordan et kjøleskap fungerer selv om du kommer fra et høyst sivilisert land. Det er tøft å måtte vente på svar, på bolig, på resten av familien. Det er tøft å måtte sitte hjemme med tankene mens du aller helst vil jobbe. Det er tøft å ikke kunne et eneste ord av språket som snakkes i ditt nye land. Historiene forteller om folk som virkelig har bitt tennene sammen, lært seg ord for ord og skaffet seg brodder – altså noen virkelige tøffinger!

Som bosniske Dino Hadrovic i Øyer sier: “Den første tiden var som å bli født på ny!” Samtidig er det mange som framhever at det har vært greit å forholde seg til oversiktlige forhold i små norske kommuner. “I Amsterdam kan du ikke lagre 400 par sko på ordførersens låve.” Det sier nederlandske Yvette La Pierre og Ed Steur. De fant både lagerplass og mer til hos ordføreren i Ringebru for å etablere seg med skobutikk i kommunen.

KAN VI IKKE NOE?

De fleste av dem som er med i vårt prosjekt, har vært i Oppland i flere år. Storparten forteller at dagliglivet her ble lettere da de kom seg over den første

Maria Esperidion fra Chile fikk rådet om ikke å leve med kofferten pakket i Norge. Her formidler hun hjemlandets historie i Marka barnehage på Branbu.
Foto: Karen Bleken, Maihaugen

kneika. Siden er det andre forhold som kan tyngre. For eksempel å skulle være “et null” i yrkeslivet selv om man er aldri så kompetent. Flere forteller at dette har vært noe av det mest sårende ved møtet med et nytt land.

Slik beskriver en sør-amerikansk kvinne sin opplevelse av jobben i helsevesenet: “Nordmenn er redd for å forandre på noe. Jeg kunne ha et forslag, men ingen tok notis av det. Så kunne en nordmann foreslå det samme, og det ble tatt til følge. Det var litt vondt for meg. Jeg tror at nordmenn ikke bruker krefter på å lytte til de som er fra andre land. Jeg vet at jeg har en god utdanning, men jeg føler at jeg ikke har fått bruke ressursene mine. Jeg kan gi mer enn jeg har fått gjøre, og dette er ikke noe som bare skjer med meg. Når noen ikke stoler på din kraft som profesjonell, blir du frustrert. Jeg anbefaler Norge med hele mitt hjerte at en person må vurderes ut fra sin egen kraft.”

En kvinne fra Rwanda som også jobber i helsevesenet spør: “Hvorfor er det ingen som tror at vi innvandrere kan noe?” Hun er blant dem som har vært lengst på sin avdeling, men opplever sjelden eller aldri at det er henne man henvender seg til for å få vite noe.

MED KOFFERTEN PAKKET?

Intervjuene får fram interessante perspektiver på hvordan det er å leve med to hjemland. Også her er det selvsagt avgjørende på hvilket grunnlag man oppholder seg i Norge. Det er stor forskjell på høyst frivillig å pakke flyttelasset i Nederland for å leve nær naturen i Gudbrandsdalen og å få tildelt Norge som FN-flyktning etter krigens redsler i Burma.

Noen kan reise tilbake i morgen, mens denne valgmuligheten er fjern for mange av de nye opplendingene. Det er til og med for farlig å reise tilbake på besøk. Da tynger savnet av familie og venner, og ikke minst tanken på hvordan de har det. “Det er ikke så lett å bo i fred som vi gjør i Norge, mens kamerater og venner blir drept og må begrave barna på grunn av sult og matmangel. Det gjør vondt,” sier Blaise fra Kongo.

Om savnet av hjemlandet kan være sårt, er det også mange som er opptatt av hvilken ressurs det er å kjenne flere kulturer, kunne flere språk. Mange nevner at dette er en ressurs de har lyst til å bruke, for eksempel for en gang

å hjelpe til med gjenoppbyggingen av landet sitt. Chilenske Maria Esperidion forteller om rådet hun fikk da hun flyttet til Gran: “En venn som ble drept etter at vi reiste, sa til oss at vi ikke skulle gjøre som mange chilenerne som lever i eksil. De har levd i mange år med kofferten pakket og klare til å reise. Prøv å studere, jobb og ikke bare tenke på å reise tilbake. Bruk tiden i ditt nye land, var rådet vi fikk. Det har vi prøvd å følge, selv om jeg tror at vi hele livet vil føle at vi har ett bein her og ett bein der.”

FRAMTID I OPPLAND?

Tilnærmingen til et liv i Norge er altså ulik, men hovedinntrykket er at det legges ned stor innsats for å få hverdagen til å fungere. Og ønsker man å integrere seg, er informantene samstemte om at nøkkelen er å lære seg språket.

Hva så med framtida? Vil de nye opplendingene bli i fylket? Overraskende få sier at de kommer til å flytte. Flesteparten svarer at de blir her – på kort sikt. De er her nå, og hva som skjer i framtida er det vanskelig å si noe om. Situasjonen i Norge har forandret seg. De er i ferd med å slå rot, de selv har forandret seg, hjemlandet har forandret seg...

Mange viser til barna og ønsket om å gi dem en framtid i et trygt, fritt og demokratisk land med muligheter for utdanning og arbeid.

Et fellestrekk er ønsket om en kombinasjon mellom et liv i Norge og opprinnelseslandet, gjerne med Norge som “base”. Folk fra Balkan bruker ofte begrepet “nede” om et sted i hjemlandet hvor de enten ønsker å bosette seg som pensjonister eller ønsker å reise ofte på besøk.

Så har vi også dem som svarer et klart ja på spørsmålet om de kommer til å bli. Som for eksempel nederlenderne Astrid og Bart Boevink i Valdres som er på husjakt i Ulnes: “Her har vi et godt liv. Vi har jobb, barna har skole. Her trives vi, og her vil vi være.”

ET KLOKERE OPPLAND

Prosjektet med arkivdokumentasjon av nyere innvandring til Oppland er fortsatt i startfasen. Framover vil vi blant annet arbeide med å dokumentere en kommune spesielt, og vi ønsker å få egne beretninger fra annen generasjons innvandrere. Vi ønsker også å følge opp noen familier over tid.

Så tidlig i leken er det likevel en konklusjon som uten tvil kan trekkes: Intervjuene med de nye opplendingene avdekket mye klokskap, mange perspektiver som kan berike opplandssamfunnet. Derfor oppleves det som høyst verdifullt å ha rollen som lyttepost.

Artikkelen startet med synspunkt på prosjektet vårt. Vi lar dette rådet

Fyllerye fra Yawar Bokharis bedriftsarkiv som nå finnes på Opplandsarkivet. Fylleryene produseres i Pakistan, hvor virksomheten også gir grunnlag for skoledrift.
Foto: Karen Bleken, Maihaugen

fra colombianske Ilsa Hurtado i Lillehammer avslutte: “Bruk materialet i prosjektet til å skape mer tillit slik at Norge blir bedre i stand til å møte et flerkulturellt samfunn. Jeg liker ikke å bli forvekslet med de fra mitt land som gjør noe galt i Norge. Jeg har prøvd å gjøre mitt beste her. Dere nordmenn vet ikke hva slags land dere har, og det er noe de som er unge skal huske. I andre land er det kaos, jordskjelv, orkaner, borgerkrig, terrorisme... Her kan man leve et helt perfekt liv. Men man må passe på, for slike verdier kan bli ødelagt.”

SUMMARY

The author summarizes the results from a project of collecting interviews with immigrants to Oppland directed by the Oppland Archives. At the end of 2008 10 610 immigrants were living in Oppland, which is 5.7% per cent of the population of the county. About 120 immigrants have been interviewed from 30 different countries. The circumstances of the immigrants vary a great deal, from being refugees to having. Many of them seem to have a strong relationship to their homeland, but emphasize the security and welfare of Norway as advantageous. All the same, there are problems on the social level, and many find it is difficult to get to know Norwegians.

KILDER OG LITTERATUR:

Johansen, Liv Bjørnhaug og Vedeld, Ida Tolgensbakk (2008). *Mangfoldige minner: veier til Norge*. Oslo: Aschehoug. [Norsk Folkeminnelags skrifter, 159] / Statistisk sentralbyrå. <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/> (Tema 02 Befolkning, befolkningsstruktur, folkesammensetning, innvandrebeholdning).